

**TRECHTERBEKERAARDEWERK UIT EEN BOUWPUT OP
HET TERREIN VAN HET UNIVERSITAIR MEDISCH
CENTRUM GRONINGEN**

M.J. Overeem

Stadse fratsen 6

juni 2005

Inleiding

In het late najaar van 2001 vond een noodopgraving plaats in een diepe bouwput die gegraven was voor de aanleg van een ondergrondse parkeergarage op het terrein van het Universitair Medisch Centrum Groningen (UMCG) aan de Oostersingel. In de bouwput bevond de pleistocene ondergrond zich onder een circa twee meter dik, door de Hunze afgezet kleipakket waarin drie vegetatieniveaus herkenbaar waren. De top van het Pleistoceen bestond uit een circa 10 tot 15 cm dikke grijze tot zwarte humeuze laag zand. Onder deze laag bevond zich ongestoord geel zand waarin zich ploegkrassen aftekenden. Aldus is duidelijk dat de grijszwarte laag een prehistorische bouwvoor representeert.¹

Door kort tevoren verricht grondverzet en bouwwerkzaamheden was het gebied waar nog ploegkrassen en andere grondsporen aangetroffen konden worden, beperkt tot het centrale deel van de bouwput. Het uiteindelijk opgegraven areaal bestond uit een onregelmatige veelhoek waarvan het totale oppervlak circa 600 m² bedroeg.² De bouwvoor is met behulp van een kleine graafmachine en met de hand geschaafd. Daarbij werd een groot aantal (vuur)steenartefacten en aardewerkscherven van de Trechterbeker-cultuur (TRB) aangetroffen. Ook werden er enkele stukjes barnsteen, emailkapsels van runderkiezen en stukjes gecalcineerd bot gevonden. Zoals gezegd, bevonden zich onder de bouwvoor ploegkrassen in ongestoord geel zand. Deze wezen op meer dan twee ploegrichtingen. Ook werden enkele paalkuilen, een deel van een greppeltje en een grote, ondiepe kuil aangetroffen. Van de akker is derhalve duidelijk dat deze was aangelegd op een terrein waar zich resten van een TRB-nederzetting bevonden. Toen het er te nat werd voor landbouw, is het terrein vermoedelijk voor veeteelt gebruikt (Kortekaas, 2002).

De grondsporen zijn door het aanleggen van twee à drie, net onder elkaar liggende opgravingsvlakken vastgelegd. Tijdens de opgraving was niet voldoende mankracht aanwezig om de over het hoofd geziene arte- en ecofacten uit de opgegraven aarde te zeven.³ Om dit probleem op te lossen is het grootste deel van de geschaafde grond (circa 25 m³) in een container overgebracht naar het bedrijventerrein Eemspoort. Aldaar is deze tijdens de wintermaanden en vroege lente met water gezeefd over een 5 mm zeef (vondstnummer 77).

In het onderstaande wordt het gevonden aardewerk besproken en gedateerd. Nagegaan is welke potvormen er aanwezig zijn en in welke aantallen. Tevens is gekeken naar de mate van fragmentatie en conditie van het aardewerk en de techniek waarmee de potten vervaardigd zijn.

Methode van onderzoek

De conditie van het aardewerk liet veel te wensen over: door bodemzuren waren de scherven uitgelopen en daardoor zeer broos. Bij aankomst in het laboratorium was een aantal scherven al in plakjes uiteengevallen. Ook trof ik een grote hoeveelheid korrels en gruis aan. Om verder verval te voorkomen was consolidatie van de nog overgebleven scherven noodzakelijk. Het materiaal is daarom niet gewassen, maar alleen voorzichtig met een zacht penseel gereinigd.⁴ Vervolgens zijn de scherven geïmpregneerd met een oplossing van Paraloid B 72 in ethanol (10 %).⁵

Door het fragmentarisch karakter van het aardewerk is datering op grond van potvorm en versiering lastig. Derhalve werd advies ingewonnen bij de onderzoekers Brindley en Lanting, beide verbonden aan het Groninger Instituut voor Archeologie van de Rijksuniversiteit Groningen (GIA) en kenners van TRB-aardewerk. Aan de hand van de versieringspatronen stelden zij de datering vast op Horizont 1 (3400-3350 voor Chr.) met een uitloop naar Horizont 2 (3350-3300 voor Chr.).⁶

Bij de beschrijving van de verschillende potvormen en decoratiemotieven is gebruik gemaakt van Brindley's onderzoek van het aardewerk van hunebed G2 (Brindley, 1986a) en haar onderzoek naar de typochronologie van de TRB West Groep (Brindley, 1986b). In beide publicaties geeft genoemde onderzoeker een overzicht van de potvormen (afb. 1a) en versieringsmotieven die in Horizont 1 en 2 voorkomen (afb. 1b).

Om inzicht te krijgen in TRB aardewerk zijn de collecties TRB aardewerk van het GIA en van het Drents Museum in Assen bestudeerd. Het volgende werd daarbij vastgesteld: de dikte van de wand varieert zowel bij potten van hetzelfde type en grootte als bij potten van een verschillend type. Een "slordig" gekraste versiering blijkt vooral te zijn toegepast op de buik van trechterbekers en kraagflesjes; emmers en grote potten zijn versierd met een zorgvuldig, vaak gestempeld, patroon.

Van elke scherf van het UMCG materiaal is bepaald welk deel van de pot de scherf representeert (afb. 2). Randscherven zijn alleen als dusdanig behandeld als de sliblaag aan de bovenzijde van de rand nog aanwezig was. Als schouderfragment zijn de scherven aangemerkt die een duidelijk S-profiel vertonen en in feite de overgang van de schouder naar de hals zijn. Wandfragmenten zijn onderverdeeld in gedecoreerd en ongedecoreerd. Alle gedecoreerde wandscherven worden beschreven. De ongedecoreerde wandscherven zijn alleen geselecteerd als de sliblaag zowel aan de binnen- als buitenzijde nog aanwezig was. In alle andere gevallen zijn de scherven gebracht onder de noemer "ondefinieerbaar fragment" (grootte groter dan 14 mm) of "korrel" (grootte tussen 5 en 14 mm).⁷ Opgemerkt moet worden dat met wandfragmenten alle scherven bedoeld zijn die niet duidelijk als rand-, schouder-, buik- of bodemscherf te definiëren zijn: een wandscherf kan dus van elk willekeurig deel van de pot zijn. Buikfragmenten zijn in de regel te herkennen aan het profiel. Er is echter nog een tweede mogelijkheid om een fragment als buikfragment te bestempelen. Zoals reeds opgemerkt, is een wandfragment met een "slordig" gekraste lineaire decoratie meestal een fragment van de buik van een trechterbeker of kraagflesje. Scherven waarop duidelijk een serie min of meer evenwijdig gekraste lijnen voorkomt zijn daarom ook, ondanks het ontbreken van een duidelijk profiel, als buikfragment behandeld. Een aantal van deze scherven is te klein of te verweerd om als duidelijk buikfragment aangemerkt te worden. Soms is de decoratie zo minimaal, dat identificatie arbitrair is.⁸ De bodemfragmenten zijn zeer fragmentarisch en kunnen nauwelijks met zekerheid als bodem beschouwd worden. Toch zijn er enkele wel als zodanig beschreven.

Om een indruk te geven van de mate van fragmentatie is van de wandfragmenten een (globale) indeling gemaakt naar afmeting:

Formaat A = de scherf past niet binnen een cirkel met een diameter van 35 mm.

Formaat B = de scherf past binnen een cirkel met een diameter van 35 mm, maar niet binnen een cirkel met een diameter van 25 mm.

Formaat C = de scherf past binnen een cirkel met een diameter van 25 mm, maar niet binnen een cirkel met een diameter van 15 mm.

Resultaten

In totaal zijn er 613 scherven verzameld. Het betreffen zestien fragmenten van de rand, acht van de schouder en 584 wandfragmenten waarvan 81 met decoratie. Daarnaast zijn twee oortjes en drie (mogelijke) bodemfragmenten gevonden. Hierbij moet ook nog een groot aantal niet-definieerbare fragmenten (215 stuks) en korrels (183 stuks) geteld worden. In tabel 1 is een overzicht gegeven van het aantal scherven per vondstnummer. Ook is aangegeven waar zij zich bevonden, namelijk in het door de graafmachine gegraven of met de hand geschaafde vlak, in een kuil of in een ploegkras. Bijna de helft van het aantal scherven (282

stuks) is verzameld uit het residu van de gezeefde bouwvoor (vnr. 77). Interessant is vondstnummer 49; deze bestaat uit een groep van 37 scherven die gevonden werd in een kuil.

Zoals reeds vermeld zijn de meeste scherven broos en slecht bewaard gebleven. Het feit dat het nederzettingsterrein als akker gediend heeft nadat het verlaten was en als zodanig verscheidene malen geploegd is, verklaart waarom er zoveel wandfragmenten van het formaat B en C zijn: van de 584 stuks zijn er 103 groter dan 35 mm, 246 tussen de 35 en 25 mm en 235 tussen de 25 en 15 mm.

Uit het scherfmateriaal is een selectie gemaakt van scherven die voor nadere beschrijving in aanmerking kwamen. Gekozen is voor: alle rand-, buik-, schouder-, oor- en bodemfragmenten, de gedecoreerde wanden en alle ongedecoreerde wanden met een minimale grootte van 35 mm (formaat A). Om deze scherven te inventariseren zijn zij eerst individueel genummerd (vondstnummer met volgnummer) en vervolgens ondergebracht in een tweede schema (tab. 2). In deze tabel wordt van iedere scherf aangegeven:

- om wat voor fragment het gaat (scherftype)
- aanwezigheid van technieksporen (b.v. een vingerafdruk, een gelaagde doorsnede of een schuine breuk)
- de magering (steengruis [grof, medium of fijne korrels] met/zonder plantaardig materiaal)
- de conditie van het oppervlak (i.e. de sliblaag)
- het type versiering: lineair ("slordig" gekrast) of met patroon (gestempeld)
- de afmeting (breedte x hoogte x dikte)
- de geschatte diameter van de pot.⁹

Randfragmenten: Bij de zestien randfragmenten is geen decoratie aangetroffen. Opgemerkt moet worden dat sommige daarvan dermate klein zijn dat een aangebrachte decoratie niet herkenbaar zal zijn. Alleen de scherven 26.01, 49.01-03 en 57.01 zijn groot genoeg om als ongedecoreerde randscherf aangemerkt te worden. Alle randen zijn afgewerkt, zij het op verschillende wijze. De meeste randen zijn afgevlakt, d.w.z. aan de bovenzijde horizontaal gladgestreken zoals bijvoorbeeld te zien is bij scherf 77.01 (afb. 3) en 26.01 (afb. 4). Soms is de scherf afgevlakt na te zijn toegeknepen (bijvoorbeeld scherf 49.01, afb. 5).¹⁰ Twee randen zijn naar binnen toe afgerond (scherf 49.02 en 49.03, afb. 6 en 7). Een aantal is aan de bovenzijde afgewerkt met een profielrandje. Deze bevindt zich aan de buitenzijde (scherf 50.01, afb. 8) of aan de binnenzijde (scherf 52.01, afb. 9). De rand van scherf 77.04 (afb. 10) heeft ook een vaag waarneembaar, profielrandje aan de buitenzijde. Zij is echter nogal onregelmatig van vorm en lijkt te zijn ontstaan door de druk die is uitgeoefend tijdens het afvlakken van de rand en dus niet bewust aangebracht. De vraag is of een bepaalde manier van afwerken iets te maken heeft met de vorm van de pot. Bij een nadere beschouwing van het TRB-aardewerk in het Drents Museum bleek echter dat de rand van pot tot pot verschilt. Aldus is er geen reden om aan de hand van de randafwerking iets over de vorm van de pot te zeggen.

Een aantal scherven is te klein om iets te kunnen zeggen over de oorspronkelijke grootte van de pot (scherf 4.01, 5.01, 49.04, 77.03 en 77.05). Bij de overige scherven is aan de geringe horizontale kromming te zien dat het om grote potten gaat; meting geeft een diameter van 30 cm of meer. Van vijf scherven is mogelijk de identiteit nog te achterhalen. Van scherf 26.01 (afb. 4) en 49.01 (afb. 5) is nog zoveel van de (nagenoeg loodrechte) rand bewaard dat zij met bijna zekerheid als fragmenten van de hals van een trechterbeker toe te schrijven zijn. De scherven 49.02 en 49.03 zijn mijns inziens afkomstig van dezelfde pot, namelijk van een ondiepe (ongedecoreerde) schaal met handvatten (afb. 6 en 7).¹¹ Beide scherven hebben een min of meer gelijk profiel en de rand is op gelijke hoogte afgebroken. Scherf 49.02 toont nog de aanzet van een (horizontaal) handvat. Scherf 5.01 is tamelijk fragmentair, de vorm doet mij denken aan die van de rand van een bakplaat (afb. 11). Op de fragmenten 49.02 en 49.03 na

zijn alle randen verschillend van vorm. Men zou dus kunnen concluderen dat we in ieder geval met veertien verschillende potten en één bakplaat te doen hebben.

Schouderfragmenten: Er zijn acht schouderfragmenten gevonden. Scherf 8.01 (afb. 12), 18.03 (afb. 13), 21.03 (afb. 14) en 77.23 (afb. 15) hebben onder de hals aanzet een “slordig” gekraste lineaire versiering en kunnen derhalve als de schouder van een trechterbeker of kraagflesje beschouwd worden. Ook scherf 49.07 en 77.22 hebben vage sporen van de aanzet van een lineaire versiering en kunnen dus fragmenten van een trechterbeker zijn. Beiden zijn echter te verweerd om dit met duidelijkheid te stellen. Iets anders is het met de scherven 49.08 en 77.54. Beiden hebben geen decoratie. In het overzicht van Brindley wordt aangegeven, dat vroege trechterbekers een decoratiepatroon hebben dat doorloopt tot de hals aanzet. Mijns inziens moeten deze fragmenten beschouwd worden als zijnde afkomstig van een ongedecoreerde pot.¹²

Wandfragmenten: Van de 42 scherven die als buikfragment geïdentificeerd zijn, is er slechts één zonder decoratie (scherf 21.09, afb. 16). Deze scherf is van een ongedecoreerde pot met een geschatte diameter van ca. 24 cm en een verticale ronding (profiel) van ca. 11 cm. Van scherf 49.05 (afb. 17) is ook een groot deel van het profiel bewaard met een ronding van minstens 20 cm. Afgaande op de decoratie is dit een buikfragment van een trechterbeker. Bij de meeste scherven echter ontbreekt het profiel. Wel valt op dat, wanneer het meten van de diameter mogelijk was, het om grote potten (trechterbekers in dit geval) gaat met een diameter van ca. 20-21 cm (scherf 18.01, 45.01, 49.05, 51.01 en 77.19) of van 30 cm of meer (scherf 41.01, 77.09, 77.15, 77.17-18, 77.21, 77.24-25, 77.27-28 en 77.32). Scherf 5.03 (afb. 18) is te klein om de diameter vast te stellen. Wel heeft de scherf een profiel met een ronding van 6 cm. Ook is nog heel vaag de overgang van de schouder naar de hals te zien. De scherf is mogelijk een fragment van een kraagflesje. Hetzelfde geldt voor scherf 77.14 (afb. 19): deze scherf heeft een profiel met een ronding van ca. 11 cm. Ook bij deze scherf is een heel klein stukje van de hals aanzet te zien. Beide scherven kunnen natuurlijk ook van een klein formaat trechterbeker afkomstig zijn. Met de term “slordig” gekrast wordt bedoeld dat er aan de versiering weinig aandacht lijkt te zijn besteed. Beter is te spreken over een willekeurig lijnenpatroon dat met een stokje of iets dergelijks is ingekrast. De term willekeur slaat dan op het feit dat geen enkele scherf dezelfde versiering heeft. Soms lopen de lijntjes heel mooi evenwijdig en varieert alleen de afstand tussen de lijntjes onderling (bijvoorbeeld bij scherf 5.03 dicht opeen [afb. 18] en bij scherf 77.27 wijd uit elkaar [afb. 20]). Ook komt het voor dat de lijntjes elkaar min of meer overlappen, bijvoorbeeld bij scherf 49.05 (afb. 17). De incisie varieert van vrij diep tot heel oppervlakkig. Scherf 49.05 heeft zowel een zeer diep als een oppervlakkig ingekrast lijnenpatroon.

Er zijn dertien wandfragmenten gevonden waarop een met een botje of houtje gestempeld patroon voorkomt. Scherf 19.01 (afb. 21) heeft een verticaal lopende *Tiefstich*lijn met daarboven twee stempelafdrukken.¹³ Deze lijken met een botje te zijn aangebracht. Links, op de breuk, is nog de flauwe aanzet van een tweede parallelle lijn, mogelijk een *Tiefstich*lijn, zichtbaar. De scherven 21.01A en 21.01B (afb. 22) lijken te passen en worden daarom als een geheel besproken. De versieringsvorm en de aanwezigheid en plaats van het oortje in combinatie met het strakke profiel maken het wel heel verleidelijk om in deze scherf een fragment van een emmer te zien.¹⁴ De diameter is niet met zekerheid vast te stellen, in ieder geval is zij groter dan 30 cm. Het patroon bestaat uit een verticale chevron asymmetrisch onder het oor aangebracht, met rechts daarvan een rij van twee verticale ladders. Het chevron en de ladders worden aan beide zijden begrensd door een doorlopende incisielijn. Mogelijk bevond zich aan de linkerzijde ook een dergelijk rij; de afstand van de chevron tot de breuklijn versterkt dit idee en de scherf is dan precies op de incisielijn, het zwakke punt, afgebroken. De ladder is eigenlijk geen ladder in strikte zin, de horizontale “sporten” lopen niet door. Veeleer is er sprake van wat Brindley een ritssluitingpatroon noemt.¹⁵ Aan

weerszijden van het oor loopt een horizontale zone met een dubbele rij gestempelde korte liggende streepjes. De ladder die zich op scherf 21.02 (afb. 23) bevindt, komt sterk overeen met die op scherf 21.01B en is dus mogelijk van dezelfde pot afkomstig. Overigens is er nog iets opvallends aan dit groepje scherven en dan met name bij scherf 21.01A. Bij nadere beschouwing blijkt aan de bovenzijde van de scherf nog een heel klein stukje rand zichtbaar. Deze scherf zou dus eigenlijk bij de randfragmenten ingedeeld moeten worden. De grootte van de scherf en haar decoratie evenals haar overeenkomst met de scherven 21.01B en 21.02 hebben mij doen besluiten deze scherf in tabel 2 onder te brengen bij “wanden met patroon” zodat zij als één geheel behandeld konden worden. Om dezelfde reden is ook het oortje niet meer apart in een schema ondergebracht. Scherf 28.02 (afb. 24) is dusdanig verweerd, dat de horizontale ladder die er op voorkomt nog nauwelijks waarneembaar is. Scherf 30.03 (afb. 25) heeft een mooi voorbeeld van een horizontaal *Tiefstich*(blok?)patroon. Rechts hiervan bevindt zich een verticale band met een C-motief. Scherf 51.02 (afb. 26) is over de versiering afgebroken; er is nog net een klein stukje van een dubbele verticale *Tvaerstik*band zichtbaar. Scherf 62.01 (afb. 27) lijkt een horizontale ladderpatroon te bezitten, maar de scherf is zo verweerd, dat ik dit niet met zekerheid kan vaststellen. Twee echte duidelijke ladders, beiden verticaal, komen voor op scherf 77.06 (afb. 28). Scherf 77.07 (afb. 29) heeft een verticale ladder met “slordige” sporten die weer meer aan een ritssluiting doen denken. Scherf 77.08 (afb. 30) heeft een dubbele gekraste lijn met daaronder een rij gestempelde pseudo-driehoekjes. Scherf 77.11 (afb. 31) is heel bijzonder: zij heeft een verticale band bestaande uit een dubbel gestempeld patroon dat mogelijk is aangebracht met het distale eind van de opperarm van een marterachtige.¹⁶ Het patroon wordt aan beide zijden ingesloten door een ingekraste lijn. Deze wordt aan één zijde begrensd door een band liggende streepjes.¹⁷ Het laatste vondstnummer met een patroon, scherf 77.12 (afb. 32), is aan de buitenzijde erg verweerd. Vaag is nog een dubbele horizontale *Tvaerstik*lijn en een verticale ladder te zien.

Met behulp van de typochronologie van Brindley (1986b) en Brindley & Lanting (2003) is het mogelijk iets meer over de datering van een aantal scherven te zeggen. Scherf 21.01 (afb. 22) heeft een verticale decoratie die onmiddellijk op de horizontale decoratie onder de rand volgt. Het decoratiepatroon bestaat uit een chevron afgewisseld door verticale ladders. Het chevronpaneel zit niet direct onder het oor. Deze details wijzen op een datering in Horizont 2. Daar komt bij dat de eerste emmers in Horizont 2 worden gedateerd. Het *Tvaerstik*motief komt voor het eerst voor in Horizont 2 evenals een horizontale ladder. De scherven 28.02 (afb. 24), 51.02 (afb. 26), 62.01 (afb. 27) en 77.12 (afb. 32) wijzen dan ook op een datering vanaf Horizont 2. De pseudo-driehoekjes die op scherf 77.08 (afb. 30) voorkomen, wijzen echter op een datering in Horizont 3.¹⁸

Van de wandfragmenten zonder decoratie zijn alleen de fragmenten die een minimale grootte van 35 mm (formaat A) hebben in tabel 2 ondergebracht. Uitgaande van Brindley's classificatie zouden deze scherven afkomstig zijn van de hals van een kruik of trechterbeker of van een ongedecoreerde pot.¹⁹ De meeste scherven zijn echter toch nog te klein (de breedte varieert tussen 35 en 60 mm) om met zekerheid vast te stellen van welk gedeelte van de pot zij afkomstig zijn. Zij kunnen immers ook afkomstig zijn van de ruimte tussen de versiering of het, in de regel onversierde, gedeelte bij de bodem. Zelfs van de scherven 49.09-11, die toch een aanzienlijk formaat hebben, durf ik niet met zekerheid te stellen van wat voor type pot zij afkomstig zijn. Ditzelfde geldt voor scherf 21.07. Wel is duidelijk, dat het om grote potten gaat: de meeste scherven zijn afkomstig van potten met een diameter tussen de 23 cm en 30 cm of meer. Een kleinere, maar toch nog aanzienlijke diameter hebben de scherven 17.01 en 81.01 (resp. 17 en 15 cm). De scherven 21.15 en 80.01 hebben een nog kleinere diameter (resp. 12 en 10 cm).

Er zijn drie scherven die een lichte verdikking/curve op de breuklijn hebben: scherf 21.08, 23.01 (buitenzijde) en scherf 77.52 (binnenzijde). Dit kan wijzen op het begin van een hals, de

halsaanzet, van een ongedecoreerde pot. De verdikking is echter zo minimaal dat ik deze scherven niet bij de schouderfragmenten heb ondergebracht.

Bodemfragmenten: De bodemfragmenten (scherf 18.13, 18.14 en 48.01) zijn erg fragmentarisch en met name aan de buitenzijde zeer verweerd. Toewijzing aan een bepaald type pot is daarom niet mogelijk.

Oortjes: Er zijn twee oortjes gevonden. Scherf 84.01 (afb. 33) lijkt op wat Brindley een *lug* noemt, een klein, horizontaal doorboord oortje dat voorkomt op trechterbekers, schalen en emmers.²⁰ Het tweede oortje, scherf 19.05 (afb. 34), is veel groter en komt overeen met de handvatten zoals wij die op kruiken zien.²¹

Van de meeste scherven is duidelijk af te lezen dat de pot is opgebouwd uit kleine rolletjes. Deze zijn schuin naar boven toe aangedrukt en aan elkaar bevestigd. Door deze techniek krijgt men een schuine gelaagdheid die zich op de doorsnede van de scherf laat zien. De schuine breukrand, die bij veel scherven voorkomt, wijst hier eveneens op. Aan de breedte van de breuk kan men daarbij nog zien, hoe groot de gemiddelde diameter van de kleirolletjes was (8-10 mm). Vervolgens is het aardewerk zowel aan de binnen- als de buitenzijde bedekt met een sliblaagje.²² Dit verklaart ook het feit dat er maar nauwelijks vingerafdrukken te zien zijn. Het is niet duidelijk zichtbaar hoe het slib is aangebracht. De pot kan in zijn geheel in een kleislib zijn gedompeld. Het slib kan ook met de hand aangebracht zijn, waarna het met een doekje of iets dergelijks is aangesmeerd.²³ De sliblaag toont meestal dof; zelden glanzend. In het laatste geval is de sliblaag met bijvoorbeeld een houtje of steentje gepolijst.

De klei is gemagerd met granietgruis. In een enkel geval is er naast steentjes ook plantaardig materiaal gebruikt. De magering zelf is meestal medium tot grof, een fijne magering komt veel minder voor. Opvallend is dat aan de magering van een scherf niet te zien is van wat voor soort pot de scherf afkomstig is. Met andere woorden: er komen zowel grof- als fijngemagerde trechterbekers voor. Ook bij de meer “zorgvuldig” gestempelde potten komen verschillende vormen van magering naast elkaar voor.

Het aardewerk verschilt onderling niet veel van kleur.²⁴ De kern is meestal nagenoeg zwart. Vaak is er een kleurverschil tussen de sliblaag aan de buitenzijde en die van de binnenzijde. Soms is de buitenzijde donker en de binnenzijde licht, maar ook andersom komt voor. Zelden is de kleur aan beide zijden gelijk. Ook komt het voor dat op één zijde van een scherf meerdere kleurtonen waarneembaar zijn.

Met betrekking tot de conditie van de scherven is gekeken naar de verweringsgraad van de sliblaag. Deze wordt aangegeven als: nauwelijks verweerd = de sliblaag is nog nagenoeg intact, verweerd = een deel van de sliblaag is nog bewaard en zeer verweerd = er is niet veel over van de sliblaag. Opgemerkt moet worden dat in tabel 2 alleen de kenmerkende fragmenten en de complete wandfragmenten beschreven zijn.²⁵ De beschrijving van de sliblaag dient dan ook meer als leidraad bij de overige beschrijvingen dan dat zij iets over het aardewerk in zijn geheel vertelt. Bij de meeste scherven valt wel op dat nog een (groot) deel van de sliblaag bewaard is gebleven, ondanks het fragmentarisch karakter van het aardewerk. Dat geldt zeker voor de vondstnummers 18 en 49. Een aantal scherven binnen deze groep is uitzonderlijk goed bewaard. Wat betreft vondstnummer 49 is er een verklaring. Het aardewerk werd aangetroffen in een kuil en de inhoud van deze kuil is mogelijk niet verstoord.

Discussie en conclusie

Het voornaamste doel van onderzoek was het inventariseren van het aardewerk zodat een beter inzicht verkregen werd in de aard en de hoeveelheid van het aardewerk. De resultaten hiervan zouden mogelijk meer duidelijkheid geven over de bewoningsgeschiedenis van de nederzetting. Daarbij stuitte ik op de volgende problemen:

Ten eerste is voor het bepalen van de verschillende potvormen en de datering ervan gebruik gemaakt van de typochronologie die Brindley (1986a, 1986b) voorstelt. Deze is echter grotendeels gebaseerd op aardewerk dat aangetroffen is in TRB-grafcomplexen. Het is goed mogelijk dat aardewerk uit een TRB-nederzetting een ander beeld geeft. Over de samenstelling van het aardewerk in deze nederzettingen is weinig bekend.

Ten tweede betreft het een noodopgraving en is slechts een klein gedeelte van het terrein onderzocht. De resultaten geven in die zin een onvolledig beeld.

Ten derde bestaat het materiaal uit veel (relatief) kleine fragmenten die moeilijk toeschrijfbaar en mede daardoor moeilijk dateerbaar zijn. Het is zeer lastig gebleken vast te stellen hoeveel potten, vazen of schalen van een bepaald type er voorkomen. Immers een aantal kleine (gedecoreerde) wandscherfjes kan afkomstig zijn van één pot, maar ook van verschillende potten. Een ander struikelblok is de ongelijkheid van opbouw, voortvloeiend uit het feit dat het handgevormd aardewerk betreft waarbij geen mal is gebruikt. Dit leidt er toe dat de dikte van de wand binnen één en dezelfde potvorm kan verschillen. Hetzelfde geldt voor de afwerking van de randen, ook deze kunnen binnen één en hetzelfde type verschillen. Ook de manier waarop de klei gemagerd is geeft geen uitsluitsel: zowel grof als fijn gemagerde potten komen binnen één pottype naast elkaar voor. De dikte, afwerking en samenstelling van een scherf is dus niet bepalend voor de vorm van een pot. Toch heeft het onderzoek van het TRB-aardewerk van het UMCG wel iets opgeleverd. In ieder geval zijn scherven aanwezig van een aantal grote en kleine trechterbekers, versierde schalen en ongedecoreerde potten. Voorts scherven van een emmer, een drinkkom, een bakplaat en mogelijk van kraagflesjes.²⁶ Duidelijk is dat er terplaatse gewoond is, maar de duur van de bewoning is echter moeilijk vast te stellen. Zeker is dat deze teruggaat naar Horizont 1 en Horizont 2 en mogelijk doorloopt in Horizont 3.

Noten

1. In 1985 is in de Oosterpoortwijk een vergelijkbaar akkercomplex opgegraven (Kortekaas, 1987).
2. De opgraving vond plaats van 10 tot en met 30 oktober en van 30 november tot en met 3 december 2001.
3. Op 1, 2 en 3 december is wel nat gezeefd op de opgraving.
4. Het aardewerk van vondstnummer 77 is door het zeven wel met water in aanraking geweest.
5. Gewoonlijk lost bij het impregneren Paraloid B72 op in aceton. Een ethanoloplossing is echter te prefereren, want de scherf verkleurt in dat geval slechts minimaal. Bovendien kan na droging de glimmende deklaag met behulp van aceton weggeveegd worden zonder de stabiliteit van de scherf aan te tasten. Het resultaat van deze behandeling is een stevige scherf die slechts iets donkerder van kleur is geworden.
6. Mondelinge mededeling A.L. Brindley M.A. en drs. J.N. Lanting, waarvoor mijn dank.
7. Op advies van A.L. Brindley.
8. Vondstnummer 32 bijvoorbeeld is een grote scherf met maar één ingekrast lijntje, waardoor het niet mogelijk is te bepalen van welk deel van de pot de scherf afkomstig is; deze is dus ondergebracht bij de gedecoreerde wandfragmenten.
9. Door de geringe afmetingen van de scherven is het meestal onmogelijk om de exacte diameter van de pot te bepalen; de gegeven diameters dienen ter indicatie.
10. Om dit te verduidelijken, is de dikte van de randscherven twee maal in tabel 2 gegeven, namelijk die van de onderzijde respectievelijk de bovenzijde.
11. Vgl. Brindley (1986a) p. 79, fig. 37; echter volgens haar beschrijving op pp. 53-54 worden deze schalen meestal laat gedateerd.

12. Brindley (1986a) p. 56 en p. 88, fig. 46.: '*Undecorated shouldered vases with/without lugs*'.
13. Hoewel de fragmenten klein zijn, kun je aan de hand van de gelaagde doorsnede van de scherf bepalen in welke richting de scherf gehouden moet worden om vast te stellen of een patroon horizontaal of verticaal aangebracht is.
14. Er zijn echter ook schalen met een dergelijke vorm en patroon bekend; vgl. Brindley (1986b) p. 115, fig. 4.
15. Brindley (1986a) p. 40, fig. 16.
16. Dr. D.C. Brinkhuizen maakte mij hierop attent. Samen hebben wij in het laboratorium van het ARC wasafdrukken van het opperarmbeen van een aantal marterachtigen gemaakt. Wij zijn er nog niet uit welke soort gebruikt is.
17. Ik durf hier niet met zekerheid een ladder in te zien.
18. Brindley (1986b); p. 95 en p. 120, fig. 18 en 21; een dergelijk patroon komt meestal voor op de schouder.
19. Brindley (1986a) pp. 38-39, fig. 15.
20. Brindley (1986a) p. 38, fig. 15 en p. 42, fig. 16.
21. Idem.
22. Opvallend is dat de potten met een zeer nauwe halsopening ook aan de binnenzijde voorzien zijn van een sliblaag; bijvoorbeeld scherf 49.05 of 21.09; hoe dit bij kraagflesjes is, heb ik niet kunnen nagaan.
23. Aan de buitenzijde van een aantal scherven zijn horizontale smeerstrepen te zien.
24. Van elke scherf is de kleur met behulp van het *Munsell soil color name diagram* bepaald. Aangezien de kleur van het aardewerk door het impregneren veranderd is, zijn de Munsell resultaten niet in dit rapport vermeld.
25. Compleet wil zeggen dat de sliblaag zowel aan de binnen- als buitenzijde nog aanwezig is.
26. Met betrekking tot de aanwezigheid van de emmer, zie noot 14.

Literatuur

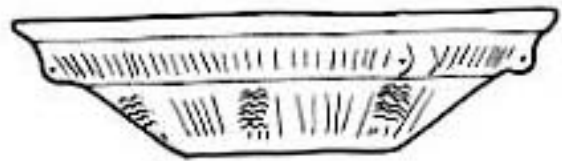
- Brindley, A.L. (1986a). Hunebed G2: excavation and finds. *Palaeohistoria* 28, pp. 27-92.
- Brindley, A.L. (1986b). The typochronology of TRB West Group pottery. *Palaeohistoria* 28, pp. 93-132.
- Kortekaas, G.L.G.A. (1987). Een laat-neolithisch akkercomplex in de Oosterpoortwijk te Groningen. *Groningse Volksalmanak* 1987, pp. 108-124.
- Kortekaas, G.L.G.A. (2002). Jaarverslag archeologie in 2001. *Hervonden Stad* 2002, pp. 4-28.
- Brindley, A.L. & J.N. Lanting (2003). Twee nieuwe TRB-kommen uit Horizont 2. *Nieuwe Drentse Volksalmanak* 2003, pp. 121-128.

Afbeeldingen

De tekeningen zijn van de hand van Maaïke de Goeij. De scherven zijn op ware grootte afgebeeld.

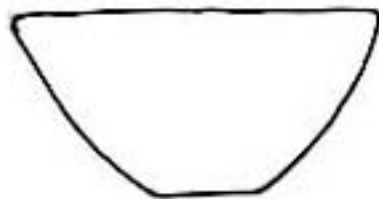
Trechterbeker

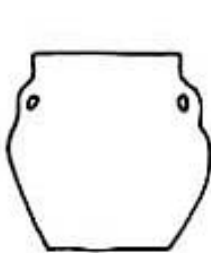
Schaal

(Schenk)kan

Drinkkom

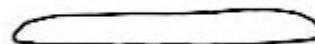
Ongedecoreerde pot

Kraagflesje

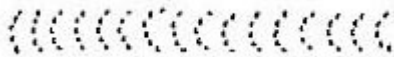
Emmer

Bakplaat

Afbeelding 1a: Overzicht van de vormen (naar Brindley, 1986a-b) van het TRB-aardewerk dat op het UMCG terrein aangetroffen is.

Tiefstich - Diepsteek

C- motief

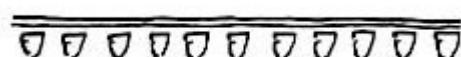

Chevron

Ladder

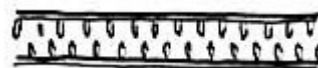
Tvaerstich - Dwarssteek

Pseudo -driehoek

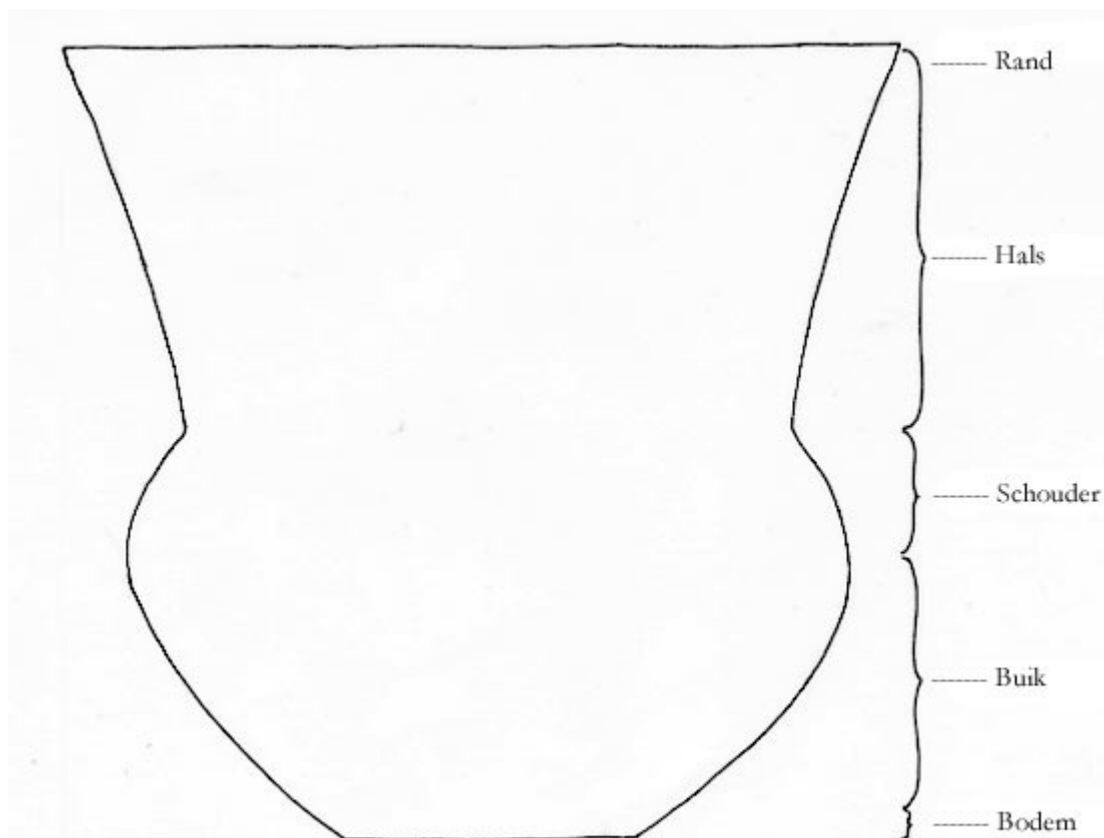

Diepsteek blokpatroon

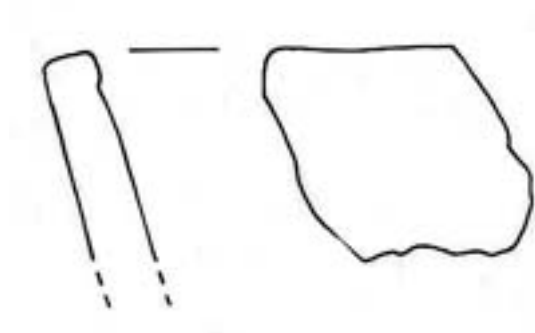

Ritssluitingpatroon

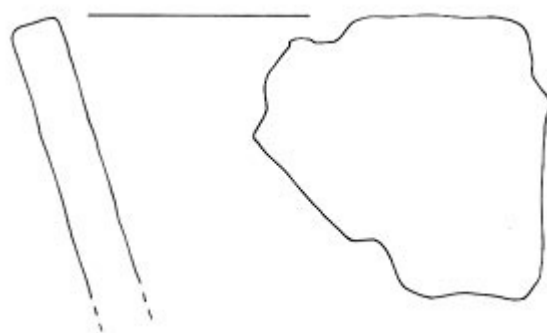
Afbeelding 1b: Overzicht van de versieringspatronen (naar Brindley, 1986a-b) van het TRB-aardewerk dat op het UMCG terrein aangetroffen is

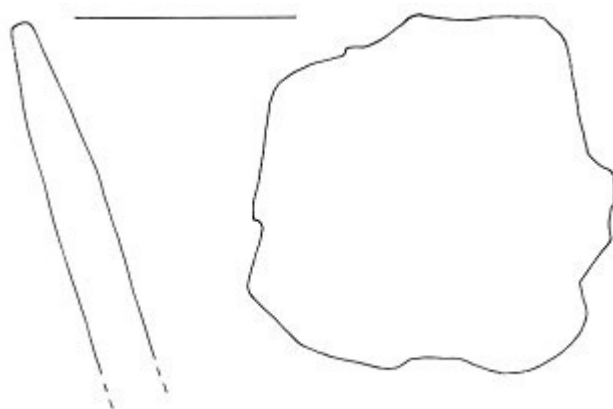
Afbeelding 2: Overzicht van de verschillende onderdelen van een trechterbeker.

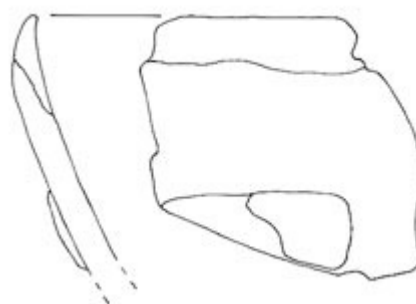
Afbeelding 3: Vondstnummer 77.01

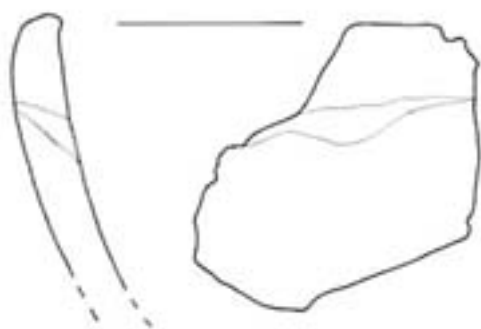
Afbeelding 4: Vondstnummer 26.01

Afbeelding 5: Vondstnummer 49.01

Afbeelding 6: Vondstnummer 49.02

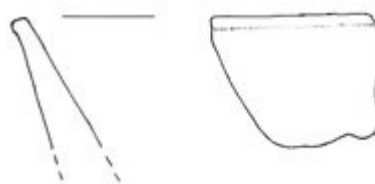
Afbeelding 7: Vondstnummer 49.03

Afbeelding 8: Vondstnummer 50.01

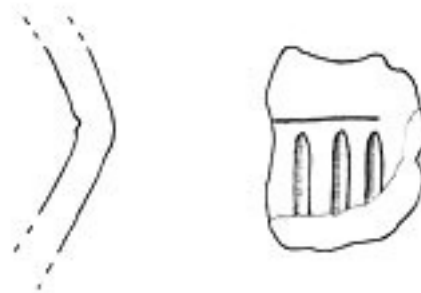
Afbeelding 9: Vondstnummer 52.01

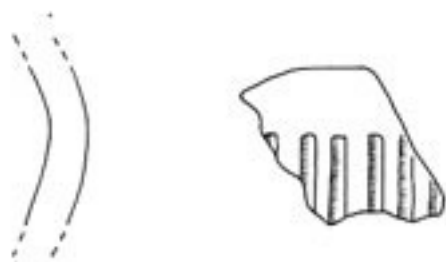
Afbeelding 10: Vondstnummer 77.04

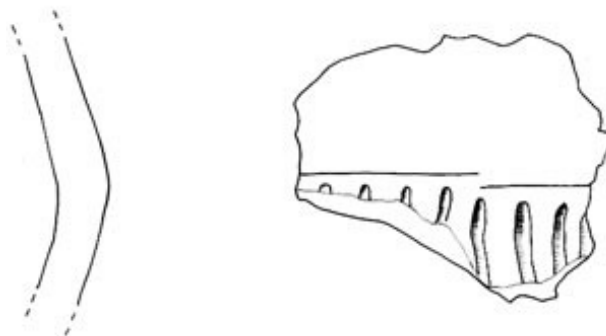
Afbeelding 11: Vondstnummer 5.01

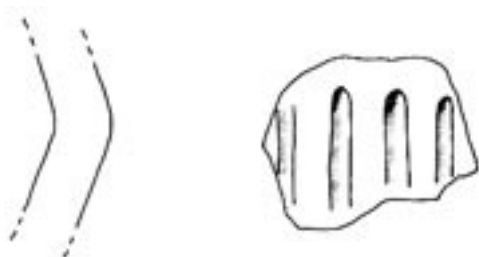
Afbeelding 12: Vondstnummer 8.01

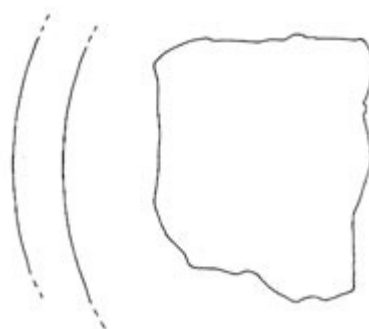
Afbeelding 13: Vondstnummer 18.03

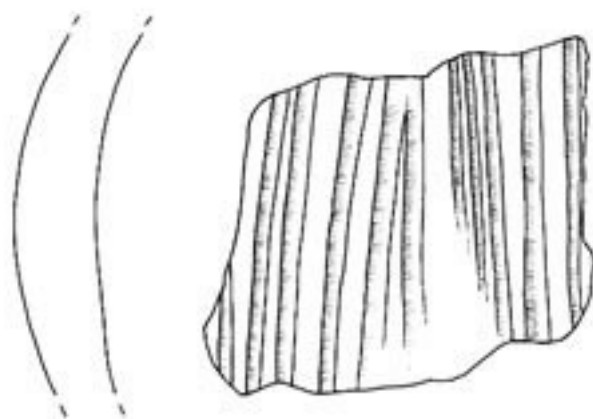
Afbeelding 14: Vondstnummer 21.03

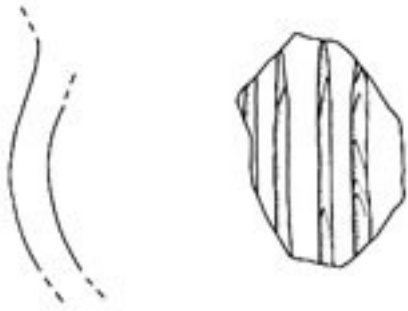
Afbeelding 15: Vondstnummer 77.23

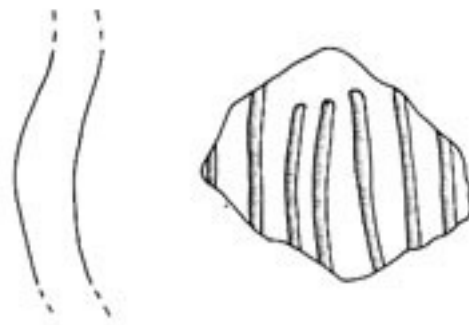
Afbeelding 16: Vondstnummer 21.09

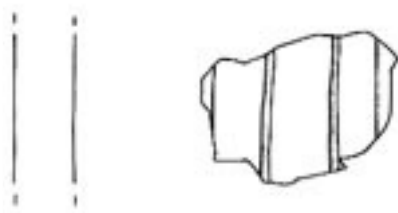
Afbeelding 17: Vondstnummer 49.05

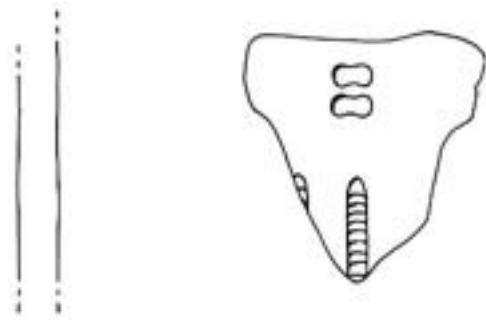
Afbeelding 18: Vondstnummer 5.03

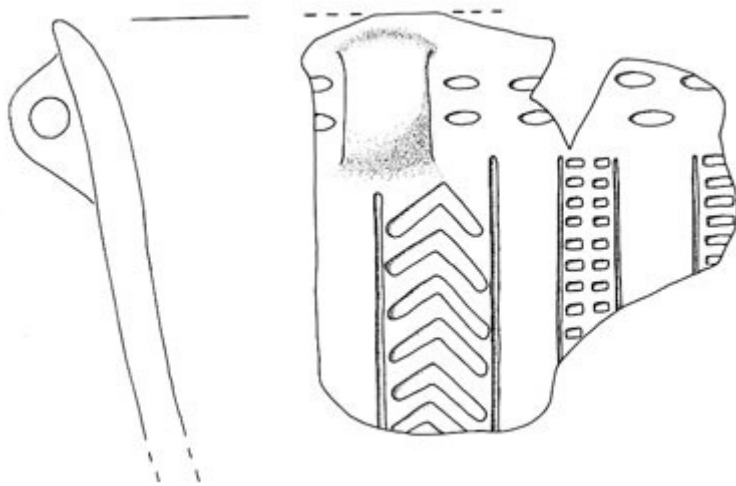
Afbeelding 19: Vondstnummer 77.14

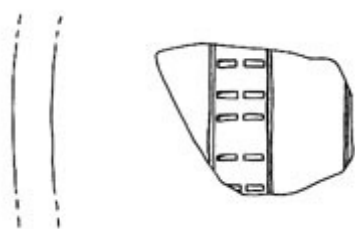
Afbeelding 20: Vondstnummer 77.27

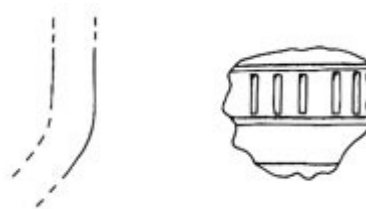
Afbeelding 21: Vondstnummer 19.01

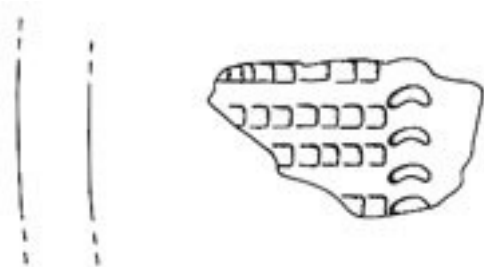
Afbeelding 22: Vondstnummer 21.01A + B

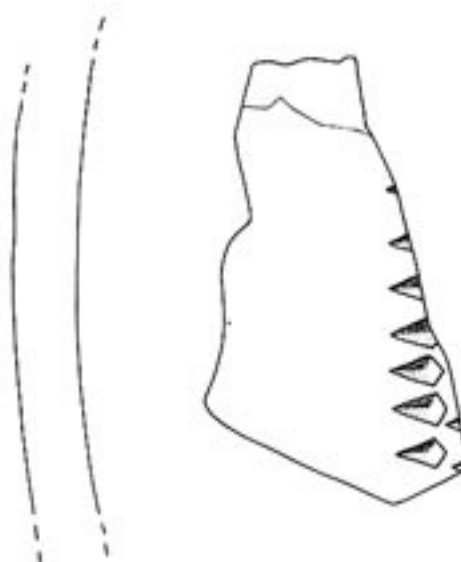
Afbeelding 23: Vondstnummer 21.02

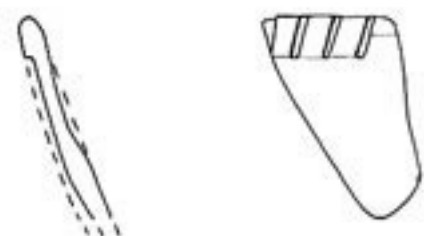
Afbeelding 24: Vondstnummer 28.02

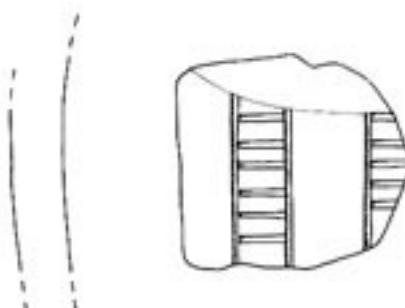
Afbeelding 25: Vondstnummer 30.03

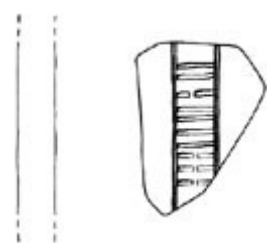
Afbeelding 26: Vondstnummer 51.02

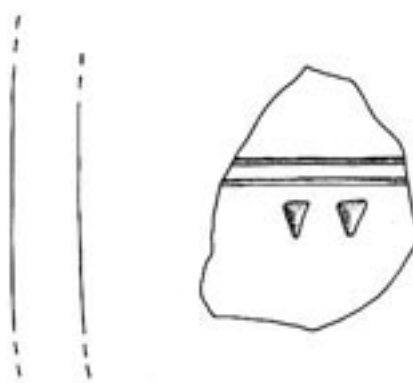
Afbeelding 27: Vondstnummer 62.01

Afbeelding 28: Vondstnummer 77.06

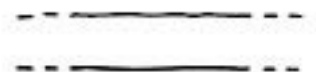
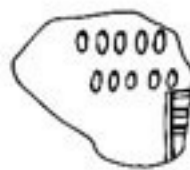
Afbeelding 29: Vondstnummer 77.07

Afbeelding 30: Vondstnummer 77.08

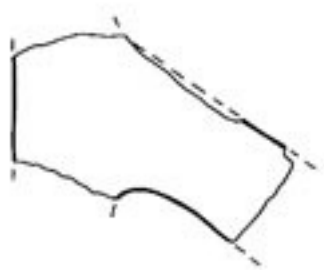
Afbeelding 31: Vondstnummer 77.11

Afbeelding 32: Vondstnummer 77.12

Afbeelding 33: Vondstnummer 84.01

Afbeelding 34: Vondstnummer 19.05

Tabel 1. Overzicht van het aantal scherven per vondstnummer

Vondstnr	To- taal	Vindplaats	Rand	Schouder	Buik	Wand met Decoratie	A:	B:	C:	Decoratie	Aa:	Bb:	Cc:	Oor	Bodem	Fig	Korrels
4	2	bouwvoor	1	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	2	2
5	37	bouwvoor	1	-	1	6	-	2	4	30	1	9	20	-	-	11	47
8	38	bouwvoor	-	1	-	4	-	1	3	33	4	21	8	-	-	-	-
17	7	bouwvoor	-	-	-	1	-	-	1	6	1	1	4	-	-	3	4
18	31	bouwvoor	-	1	2	2	1	1	-	26	9	9	8	-	2	13	5
19	9	bouwvoor	-	-	1	2	-	2	-	6	2	2	2	1	-	7	6
21	30	bouwvoor	-	1	3	6	4	2	-	23	9	13	1	-	-	14	9
22	10	bouwvoor	-	-	-	2	-	1	1	8	-	3	5	-	-	16	5
23	1	bouwvoor	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-
24	3	bouwvoor	-	-	-	-	-	-	-	3	-	2	1	-	-	-	-
25	0	bouwvoor	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
26	4	bouwvoor	1	-	-	-	-	-	-	3	-	3	-	-	-	-	-
27	3	bouwvoor	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	3	-	-	-	1
28	3	bouwvoor	-	-	-	1	-	1	-	2	1	1	-	-	-	2	4
29	3	vulling kuil?	-	-	-	-	-	-	-	3	1	2	-	-	-	-	4
30	4	bouwvoor	-	-	-	1	-	1	-	3	2	1	-	-	-	13	24
31	3	bouwvoor	-	-	-	-	-	-	-	3	-	2	1	-	-	9	3
32	4	bouwvoor	-	-	-	2	1	-	1	2	-	2	-	-	-	3	3
33	1	bouwvoor	-	-	1	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	3	-
36	3	bouwvoor	-	-	-	-	-	-	-	3	2	1	-	-	-	8	5
37	3	bouwvoor	-	-	-	-	-	-	-	3	2	1	-	-	-	4	9
41	1	bouwvoor	-	-	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	3	1
43	5	bouwvoor	-	-	-	-	-	-	-	5	2	2	1	-	-	2	-
44	0	vlek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
45	5	vlek	-	-	1	1	1	-	-	4	1	1	2	-	-	1	1
48	5	bouwvoor	-	-	-	-	-	-	-	4	-	3	1	-	1	-	-
49	37	vulling kuil	4	2	2	2	1	-	1	29	11	9	9	-	-	14	-
50	9	bouwvoor	1	-	-	-	-	-	-	8	2	2	4	-	-	7	20
51	3	bouwvoor	-	-	1	2	1	1	-	1	-	1	-	-	-	4	-

Vervolg Tabel 1

Vondstnr	Totaal	Vindplaats	Rand	Schouder	Buik	Wand met Decoratie	A:	B:	C:	Wand zonder Decoratie	Aa:	Bb:	Cc:	Oor	Bodem	Fig	Korrels
52	1	1 bouwvoor	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4
53	0	0 bouwvoor	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	3
56	4	4 bouwvoor	-	-	-	-	-	-	-	4	1	2	1	-	-	1	1
57	6	6 bouwvoor	1	-	-	-	-	-	-	5	-	4	1	-	-	3	6
59	1	1 bouwvoor	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	1
60	2	2 bouwvoor	-	-	-	-	-	-	-	2	1	1	-	-	-	1	-
61	19	19 bouwvoor	-	-	3	3	-	2	1	16	7	7	2	-	-	8	5
62	2	2 bouwvoor	-	-	-	1	-	1	-	1	-	-	1	-	-	1	3
63	3	3 bouwvoor	-	-	-	-	-	-	-	3	2	-	1	-	-	5	6
64	2	2 bouwvoor	-	-	-	-	-	-	-	2	1	1	-	-	-	3	-
67	1	1 vulling kuil	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1	-
68	0	0 diergang	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
70	0	0 diergang	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
77	282	282 bouwvoor	5	3	26	43	6	17	20	231	12	98	121	-	-	19	-
80	4	4 bouwvoor	-	-	-	-	-	-	-	4	1	2	1	-	-	11	-
81	2	2 vlek	-	-	-	-	-	-	-	2	1	1	-	-	-	-	-
82	5	5 bouwvoor	1	-	-	-	-	-	-	4	3	-	1	-	-	7	-
84	11	11 bouwvoor	-	-	-	-	-	-	-	10	4	4	2	1	-	8	-
86	4	4 bouwvoor	-	-	-	-	-	-	-	4	2	2	-	-	-	2	-
90	0	0 vulling kuil	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Totaal	613		16	8	42	81	16	32	33	503	87	214	202	2	3	215	183

Tabel 2: Beschrijving van de scherven

Techniek (V = vingerafdruk, La = gelaagde doorsnede, Sbr = schuine breuk), Magering (G = grof, M = medium, F = fijn, plnt = plantenresten), Conditie = conditie van sliblaag buitenzijde resp. binnenzijde (NV = nauwelijks verweerd, V = verweerd, ZV = zeer verweerd), Afmeting (breedte x hoogte x dikte), Diameter = geschatte diameter van de pot (de horizontale bolling van de scherf).

Vondst Nr	Scherf- type	Techniek			Mage- ring	Condi- tie	Versie- ring	Afmetin- gen in mm	Grootte klasse	Dia- meter
04.01	rand	-	-	-	F/M	ZV-V	-	20x11x5x5	C	
04.02	wand	-	-	Sbr	G	V-ZV	-	56x30x8	A	
05.01	rand	-	-	-	F	V-V	-	18x23x10x4	C	
05.02	wand	-	-	Sbr	G+plnt	NV-V	-	40x36x8	A	
05.03	buik	-	-	-	M	NV-V	lineair	22x32x4	B	
05.04	wand	-	-	-	F	ZV-ZV	lineair	31x21x4	B	
05.05	wand	-	-	-	M	ZV-V	lineair	18x22x6	C	
05.06	wand	-	-	-	G	ZV-ZV	lineair	21x18x6	C	
05.07	wand	-	-	-	G	ZV-ZV	lineair	18x19x8	C	
05.08	wand	-	-	-	M	V-V	lineair	17x15x6	C	
08.01	schouder	-	-	-	F	ZV-V	lineair	20x25x4	C	
08.02	wand	-	-	Sbr	G	V-V	lineair	25x23x5	B	
08.03	wand	-	-	-	M	ZV-ZV	lineair	16x10x7	C	
08.04	wand	-	-	Sbr	G	V-V	lineair	20x23x8	C	
08.05	wand	-	-	-	M	V-V	lineair	17x16x6	C	
08.06	wand	-	-	-	M	NV-V	-	36x27x9	A	
08.07	wand	-	-	Sbr	M	V-V	-	35x33x8	A	
08.08	wand	-	-	-	G+plnt	NV-V	-	44x30x10	A	
08.09	wand	V	-	-	M	NV-ZV	-	43x26x6	A	
17.01	wand	-	-	Sbr	G+plnt	V-V	-	54x30x9	A	17
17.02	wand	-	-	Sbr	M	V-V	lineair	21x17x5	C	
18.01	buik	-	-	-	F/M	NV-V	lineair	38x21x5	A	21
18.02	buik	-	La	Sbr	F/M	NV-V	lineair	31x25x8	B	
18.03	schouder	-	-	-	M	NV-NV	lineair	27x22x5	B	
18.04	wand	-	-	Sbr	G	V-NV	-	60x50x8	A	
18.05	wand	-	-	-	G	NV-NV	-	54x32x7	A	
18.06	wand	V	-	Sbr	G	NV-NV	-	48x38x9	A	
18.07	wand	-	-	-	G	NV-NV	-	47x35x6	A	
18.08	wand	-	-	Sbr	M+plnt	NV-V	-	36x32x9	A	
18.09	wand	-	-	-	M	NV-V	-	42x24x10	A	30
18.10	wand	-	-	-	G+plnt	ZV-V	-	36x36x9	A	
18.11	wand	-	-	Sbr	M	V-V	-	40x20x6	A	30
18.12	wand	-	-	-	M	V-V	-	35x20x8	A	
18.13	bodem	-	La	Sbr	G+plnt	ZV-V	-	45x35x12	A	
18.14	bodem	-	-	Sbr	M	ZV-NV	-	41x34x11	A	
19.01	wand	-	-	Sbr	M	V-V	patroon	33x31x5	B	
19.02	buik	-	-	-	G+plnt	V-V	lineair	26x21x6	B	
19.03	wand	-	-	Sbr	G	V-NV	-	42x41x8	A	30
19.04	wand	-	-	Sbr	G	V-V	-	43x22x8	A	
19.05	oor	-	-	-	G	V	-	40x34x15	A	
21.01A	wand+oor	-	La	Sbr	F	ZV-V	patroon	45x75x7	A	
21.01B	wand	-	-	Sbr	F	ZV-V	patroon	30x54x6	A	
21.02	wand	-	-	-	F	ZV-V	patroon	36x27x7	A	
21.03	schouder	-	La	-	M+plnt	V-V	lineair	55x47x7	A	

Tabel 2: vervolg

21.04	buik	-	-	Sbr	M+plnt	V-V	lineair	29x28x8	B	
21.05	buik	-	-	-	M+plnt	V-V	lineair	25x29x8	B	
21.06	wand	-	-	Sbr	M	ZV-ZV	lineair	37x19x5	A	
21.07	wand	V	La	Sbr	M+plnt	ZV-V	-	60x69x8	A	
21.08	wand	-	-	-	M+plnt	V-NV	-	43x35x7	A	
21.09	buik	-	-	-	M	V-V	-	40x47x7	A	24
21.10	wand	V	La	Sbr	G+plnt	V-V	-	43x31x8	A	30
21.11	wand	-	-	Sbr	G+plnt	V-ZV	-	50x45x10	A	
21.12	wand	V	La	Sbr	G+plnt	NV-V	-	47x33x10	A	
21.13	wand	-	-	Sbr	G	V-ZV	-	46x31x7	A	
21.14	wand	-	La	-	G	V-V	-	46x47x10	A	
21.15	wand	V	-	Sbr	F/M	V-V	-	44x21x4	A	12
22.01	wand	-	-	Sbr	M	ZV-V	lineair	29x19x10	B	
22.02	wand	-	-	-	M	V-V	lineair	13x18x7	C	
23.01	wand	-	La	-	G	V-V	-	44x41x7	A	
26.01	rand	-	-	-	G	V-NV	-	53x50x9x8	A	>30
28.01	wand	-	La	-	G	V-ZV	-	41x31x8	A	
28.02	wand	-	-	-	F	ZV-V	patroon	23x27x7	B	
29.01	wand	-	-	Sbr	M	V-ZV	-	35x31x8	A	
30.01	wand	-	La	Sbr	G	V-ZV	-	54x42x7	A	
30.02	wand	-	-	Sbr	G	V-V	-	41x29x8	A	
30.03	wand	-	-	Sbr	M	ZV-NV	patroon	21x37x7	B	
32.01	wand	-	-	-	M	ZV-V	lineair	35x28x7	A	
32.02	wand	-	-	-	F	V-V	lineair	13x21x6	C	
33.01	buik	-	La	Sbr	M	V-V	lineair	18x17x6	C	
36.01	wand	-	-	Sbr	G	V-V	-	62x43x8	A	25
36.02	wand	-	La	-	G	ZV-ZV	-	56x40x11	A	
37.01	wand	-	-	Sbr	G	V-V	-	53x42x7	A	30
37.02	wand	-	-	Sbr	G	V-V	-	39x24x7	A	
41.01	buik	-	La	Sbr	G	NV-NV	lineair	45x25x8	A	>30
43.01	wand	-	-	-	G	V-V	-	43x29x9	A	
43.02	wand	-	-	Sbr	G	V-V	-	50x27x8	A	
45.01	buik	-	-	-	G	V-V	lineair	45x27x7	A	20
45.02	wand	-	-	Sbr	G	V-V	-	41x34x8	A	
48.01	bodem	-	La	Sbr	G	ZV	-	66x36x13	A	
49.01	rand	-	La	Sbr	G	NV-NV	-	64x64x9x3	A	>30
49.02	rand	-	La	Sbr	M	NV-NV	-	50x46x5x3	A	>30
49.03	rand	-	La	br	MC	NV-V	-	37x35x5x3	A	
49.04	rand	-	-	-	M	ZV-NV	-	23x16x9x9	C	
49.05	buik	-	-	-	M	NV-NV	lineair	55x45x9	A	21
49.06	buik	-	-	-	M	V-V	lineair	25x20x5	C	
49.07	schouder	-	-	Sbr	M	ZV-V	lineair	37x32x6	A	
49.08	schouder	-	-	-	G	NV-ZV	-	43x39x9	A	
49.09	wand	V	-	-	G	V-V	-	76x81x10	A	25
49.10	wand	-	La	Sbr	G+plnt	V-V	-	69x53x12	A	23
49.11	wand	-	-	Sbr	G	V-V	-	59x86x10	A	
49.12	wand	-	La	Sbr	M+plnt	V-V	-	3x43x10	A	
49.13	wand	-	La	-	M	V-V	-	48x51x9	A	
49.14	wand	-	-	-	G	V-V	-	52x36x8	A	
49.15	wand	-	La	-	M/G	V-V	-	49x32x8	A	
49.16	wand	-	-	-	G	V-V	-	39x32x7	A	
49.17	wand	-	-	-	G	V-V	-	40x33x9	A	

Tabel 2: vervolg

49.18	wand	-	La	-	M+plnt	V-V	-	46x41x10	A	
49.19	wand	-	La	-	G	V-V	-	45x18x7	A	23
50.01	rand	-	-	-	M	NV-NV	-	30x17x6x6	B	25
50.02	wand	-	-	Sbr	G	V-V	-	49x40x8	A	
50.03	wand	-	-	-	M	V-ZV	-	36x35x8	A	
51.01	buik	-	-	-	M	V-V	lineair	35x22x7	B	20
51.02	wand	-	La	-	M	NV-NV	patroon	60x35x7	A	
52.01	rand	-	-	Sbr	G	NV-NV	-	34x24x9x5	B	>30
56.01	wand	-	-	-	M	V-ZV	-	38x24x7	A	
57.01	rand	-	-	-	G	V-ZV	-	36x38x6x3	A	27
60.01	wand	-	-	-	M	V-V	-	42x30x10	A	
61.01	buik	-	-	-	F	ZV-V	lineair	32x25x4	B	
61.02	buik	-	-	-	F	ZV-V	lineair	20x19x5	C	
61.03	buik	-	-	-	F	V-V	lineair	28x15x4	B	
61.04	wand	-	-	Sbr	M	V-V	-	44x48x7	A	27
61.05	wand	V	La	Sbr	G	V-V	-	40x46x9	A	
61.06	wand	-	-	Sbr	M	V-V	-	53x42x8	A	
61.07	wand	-	-	Sbr	M	V-V	-	46x32x11	A	
61.08	wand	-	-	-	G	V-V	-	40x32x8	A	
61.09	wand	-	-	-	G	V-V	-	34x36x8	A	
61.10	wand	-	-	-	G	V-V	-	40x23x10	A	
62.01	wand	-	-	-	F	ZV-V	patroon	28x18x4	B	
63.01	wand	-	-	-	G	V-V	-	40x31x7	A	
63.02	wand	-	-	-	G	V-V	-	36x30x9	A	
64.01	wand	-	-	-	M	V-ZV	-	44x19x8	A	
77.01	rand	-	-	Sbr	M+plnt	V-ZV	-	35x28x8x7	A	27
77.02	rand	-	-	-	M	V-NV	-	30x27x6x6	B	26
77.03	rand	-	-	-	F	ZV-NV	-	19x15x6x6	C	
77.04	rand	-	-	-	M/G	NV-NV	-	30x23x6x3	B	27
77.05	rand	-	-	-	F	ZV-V	-	23x14x7x2	C	
77.06	wand	-	-	Sbr	M+plnt	ZV-ZV	patroon	35x32x7	A	
77.07	wand	-	-	-	M	ZV-ZV	patroon	28x38x7	A	
77.08	wand	-	La	-	M	ZV-NV	patroon	29x35x6	B	
77.09	buik	-	-	-	M	ZV-ZV	lineair	30x22x4	B	30
77.10	wand	-	-	-	M	ZV-ZV	lineair	31x22x6	B	
77.11	wand	-	La	-	G	V-V	patroon	21x24x4	C	
77.12	wand	-	-	-	M	ZV-V	patroon	23x22x6	C	
77.13	wand	-	-	-	M	V-V	lineair	11x11x?	D	
77.14	buik	-	La	-	M	V-V	lineair	37x31x6	A	
77.15	buik	-	La	Sbr	M	V-V	lineair	35x24x6	A	30
77.16	wand	-	-	-	M	ZV-V	lineair	38x27x?	A	30
77.17	buik	-	-	Sbr	G	NV-V	lineair	37x20x7	A	30
77.18	buik	-	-	-	M	V-V	lineair	31x23x5	B	30
77.19	buik	-	La	-	M	ZV-V	lineair	33x23x4	B	21
77.20	buik	-	-	-	G	NV-V	lineair	28x24x10	B	
77.21	buik	-	La	Sbr	G	V-ZV	lineair	27x20x7	B	30
77.22	schouder	-	La	-	F-M	ZV-NV	lineair	32x27x7	B	
77.23	schouder	-	-	-	M	V-V	lineair	28x23x8	B	
77.24	buik	-	-	-	M	V-V	lineair	24x24x4	B	30
77.25	buik	-	-	-	F	ZV-ZV	lineair	30x18x8	B	30
77.26	wand	-	-	-	F	ZV-ZV	lineair	24x23x12	B	
77.27	buik	-	-	-	G	NV-ZV	lineair	26x20x7	B	30

Tabel 2: vervolg

77.28	buik	-	La	-	M	V-V	lineair	22x26x7	B	30
77.29	wand	-	-	-	M	V-V	lineair	18x25x5	B	
77.31	buik	-	-	-	M	NV-ZV	lineair	24x23x4	B	
77.32	buik	-	-	Sbr	M	V-V	lineair	29x18x6	C	30
77.33	wand	-	-	Sbr	G	ZV-V	lineair	32x15x4	B	
77.34	wand	-	-	Sbr	F	ZV-V	lineair	30x20x8	B	
77.35	buik	-	-	-	F	ZV-ZV	lineair	19x21x5	C	
77.36	wand	-	La	-	F-M	V-V	lineair	20x25x7	C	
77.37	buik	-	-	Sbr	F	V-V	lineair	21x18x5	C	
77.38	buik	-	-	-	M	V-V	lineair	18x17x6	C	
77.39	buik	-	-	-	M	V-V	lineair	27x20x6	C	
77.40	buik	-	-	Sbr	M	V-V	lineair	28x29x6	C	
77.41	buik	-	-	Sbr	F-M	V-V	lineair	19x20x5	C	
77.42	wand	-	-	-	M	ZV-ZV	lineair	22x18x6	C	
77.43	buik	-	-	-	M	V-ZV	lineair	22x18x6	C	
77.44	wand	-	-	-	M	V-V	lineair	11x15x7	C	
77.45	buik	-	-	-	M	V-V	lineair	19x15x5	C	
77.46	buik	-	-	Sbr	M-G	V-ZV	lineair	18x19x5	C	
77.47	wand	-	-	-	M	ZV-V	lineair	18x18x5	C	
77.48	buik	-	-	Sbr	M	V-V	lineair	17x15x5	C	
77.49	buik	-	-	-	M	V-ZV	lineair	22x5x7	C	
77.50	wand	-	-	-	M	ZV-ZV	lineair	15x11x6	C	
77.51	wand	-	La	-	G	ZV-V	-	38x32x12	A	
77.52	wand	-	La	Sbr	G	NV-NV	-	57x44x10	A	
77.53	wand	-	La	Sbr	M	ZV-V	-	42x48x6	A	
77.54	schouder	-	-	Sbr	G+plnt	V-V	-	50x36x10	A	
77.55	wand	-	La	Sbr	G	V-NV	-	51x42x8	A	
77.56	wand	-	-	-	G	V-V	-	49x40x8	A	
77.57	wand	-	-	Sbr	M	V-V	-	46x32x9	A	
77.58	wand	-	-	-	G	V-V	-	43x40x12	A	
77.59	wand	-	La	-	M	ZV-V	-	44x25x6	A	
77.60	wand	-	La	Sbr	G	V-ZV	-	40x30x9	A	
77.61	wand	-	-	-	M	V-V	-	41x34x8	A	
77.62	wand	-	-	-	M	ZV-ZV	-	37x33x8	A	
77.63	wand	-	-	-	G	ZV-ZV	-	43x33x6	A	
80.01	wand	-	-	Sbr	M	ZV-V	-	35x36x5	A	10
81.01	wand	-	-	-	G+Plnt	ZV-V	-	37x24x9	A	15
82.01	wand	-	-	-	M	ZV-V	-	47x33x7	A	
82.03	wand	-	-	Sbr	G	ZV-ZV	-	44x25x6	A	
82.04	rand	-	La	Sbr	G	ZV-V	-	34x7x7x7	B	
84.01	oor	-	-	-	M	V	-	28x21x10	B	
84.02	wand	-	La	Sbr	G	V-V	-	41x41x10	A	
84.03	wand	zeer	gelaagd		M	ZV-ZV	-	50x34x7	A	
84.04	wand	-	-	-	G	V-V	-	57x30x6	A	
84.05	wand	-	La	Sbr	M	V-V	-	43x27x6	A	
86.01	wand	-	-	-	G	V-V	-	35x32x7	A	
86.02	wand	-	La	-	G	ZV-ZV	-	36x31x8	A	